

МОДЕЛЬ МОНІТОРИНГУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВНЗ I-II РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ

Анотація. У статті розкривається зміст професійної компетентності викладача ВНЗ I-II рівнів акредитації, сутність та механізм її моніторингу; запропоновано співвідносити рівні професійної компетентності викладача з кваліфікаційними категоріями педагогічних працівників.

Ключові слова: професійна компетентність, моніторинг, модель, кваліфікаційна характеристика.

Анотация. В статье раскрывается содержание профессиональной компетентности преподавателя ВНЗ I-II уровней аккредитации, сущность и механизм ее мониторинга; предложено сопоставит уровни профессиональной компетентности преподавателя с квалификационными категориями педагогических работников.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, мониторинг, модель, квалификационная характеристика.

Annotation. An attempt to expose a state community management, which must provide speed-up, passing ahead innovative development and also terms for development, self-affirmation and self-realization of personality is done in the article.

Keywords: state community management, model, structure, management, public opinion, associative basis, education.

Входження України в Болонський процес вимагає радикальної модернізації всієї системи освіти. Колишня формула «освіта на все життя» замінюється новою - «освіта крізь усе життя» [1].

Міжнародна комісія Ради Європи визначила політику в області освіти як «постійний процес збагачення особи знаннями і уміннями, формування стосунків між окремими людьми, групами і народами». Вона сформулювала такі основоположні принципи:

- учитися жити разом, розвиваючи знання про інші народи, їхню історію, традиції і способи мислення;
- учитися набувати знання, що охоплюють широкі загальнокультурні знання з можливістю глибокого осмислення певної кількості дисциплін;

- збагачувати свій загальнокультурний рівень як своєрідну основу безперервної освіти, необхідний для того, щоб вчитися впродовж усього життя;

- учитися жити з посиленням особистої відповідальності, здібності до самооцінювання й самоорганізації.

Процес соціального та економічного розвитку України актуалізує проблему становлення професіоналізму викладача, розвитку його професійної компетентності. Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», нормативні документи (Державна національна програма «Освіта» (Україна 21 століття), Національна доктрина розвитку освіти України тощо) акцентують увагу на високих вимогах до особи і професійної діяльності педагога. Соціальна ситуація, що склалась, якісно по-новому ставить проблему розвитку педагогічних кадрів, вимагає вдосконалення професійної компетентності викладача в навчальному закладі, творчої адаптації його до змісту та структури професійної діяльності, підвищення індивідуального потенціалу та креативних можливостей.

Проте виникають складні протиріччя між вимогами суспільства, його науково-технічним потенціалом та якістю педагогічної діяльності кадрів освіти, у розриві між знаннями й вміннями, які працівники освіти отримали свого часу у вищих навчальних закладах, у процесі практичної діяльності, шляхом самоосвіти і новітніми досягненнями науки, передової практики, накопиченими суспільством на даний час. Таким чином, виникла необхідність суттєвого переосмислення досвіду роботи викладачів вищих навчальних закладів у відповідності до нових вимог. А це, у свою чергу, потребує аналізу якості професійно-педагогічної діяльності викладачів (з позиції розвитку його компетенцій), які повинні мати високий ступінь креативності, мобільності й адаптивності до професійної діяльності, готовності до навчання протягом усього життя.

У психолого-педагогічній літературі поняття *«компетентність»* отримало широке поширення порівняно недавно. Так, наприкінці 60-х рр.-

початку 70-х рр. в західній, а в кінці 80-х рр. у вітчизняній літературі зароджується спеціальний напрям — компетентністний підхід до освіти. У США, Великобританії і Німеччині цей термін прийшов в освіту з досліджень, присвячених психології праці. Суспільні дискусії, у яких взяли участь батьки, педагоги, представники вищої школи, індустрії й бізнесу, привели до ідеї компетентно-орієнтованої освіти. Поняття «компетентність» широко використовується в Державних документах нашої країни. Так, в Національній доктрині розвитку освіти України серед основних завдань формування особистості виділяється необхідність набуття компетентностей. Поняття «компетентність» включає не лише когнітивну й операційно-технологічну складові, але й мотиваційну, етичну, соціальну. Компетентнісно-орієнтований підхід в освіті став новим концептуальним орієнтиром, який забезпечує поступову переорієнтацію системи освіти з прямого надання знань та формування умінь і навичок на створення умов для оволодіння певними *компетенціями*, формування компетентних людей, які здатні застосовувати свої знання в умовах, що змінюються, і компетентність яких полягала б у вмінні включатися у постійну самоосвіту впродовж усього життя.

Отже, з'ясуємо значення понять “компетентність” та “компетенція”.

С.М.Вишнякова у словнику “Професійна освіта” трактує зазначені терміни так:

“- *компетентність* (від лат. *competens* – належний, здібний) – 1) міра відповідності знань, умінь і досвіду осіб певного соціально-професійного статусу реальному рівню складності виконуваних ними задач і вирішуваних проблем. На відміну від терміну “кваліфікація”, включає поміж суцільно професійних знань і вмінь, що характеризують кваліфікацію, такі якості, як ініціатива, співробітництво, здатність працювати у групі, комунікативні здібності, вміння вчитись, оцінювати, логічно думати, відбирати і використовувати інформацію; 2) коло повноважень керуючого органу, посадової особи; питання, у межах яких мають право прийняття рішення.

Територія повноважень тих чи інших органів і осіб установлюється законами, іншими нормативними актами, положеннями, інструкціями, статутами;

- **компетенція**: (від лат. *competentia* – належність по праву) – 1) коло повноважень, прав і обов'язків конкретного державного органу; 2) коло питань, у якому ця посадова особа володіє знаннями, досвідом”.

На думку Н.М. Бібік, поняття “компетенція” є похідним та дещо вузьчим порівняно з поняттям “компетентність”. Проводячи аналіз сфери вживання поняття “компетенція”, вчена робить висновок, що це є соціально закріплений освітній результат, а “компетентність” розглядає як оціночну категорію, що характеризує людину як суб'єкта професійної діяльності, її здатність успішно виконувати свої повноваження [8].

Доцільність введення поняття **«професійна компетентність»** обумовлена широтою його змісту, інтеграційною характеристикою, яка об'єднує такі поняті як «професіоналізм», «кваліфікація», «професійні здібності» тощо.

Дослідженнями поняття **«професійна компетентність педагога»** займалися Т.Г. Браже, В.Н. Введенський, Т.Х. Гильмеєва, А.К. Марков, Г.В. Мухамедзянова, А.Н. Новіков, В.І. Пуцов, В.А. Сластьонін, Л.Л. Хоружа та ін. При цьому слід зазначити, що в педагогічній науці дане поняття розглядається по-різному. Це обумовлено вибором дослідниками різних наукових підходів (особистістно-діяльнісного, системно-структурного, культурологічного та ін.) в контексті поставлених наукових завдань, направлених на розгляд суті поняття «компетентність».

Ми приєднуємося до думки В.М. Введенського, який під “професійною компетентністю педагога” розуміє “здатність педагога ефективно здійснювати професійну діяльність: швидко оволодівати сучасними способами діяльності та успішно виконувати професійні обов'язки”. Він зазначає, що професійна компетентність не зводиться лише до набору знань

та вмінь, а визначає необхідність їх ефективного застосування в реальній освітній практиці [2].

Для підвищення рівня професійної компетентності викладачів, на думку багатьох дослідників, доцільно використовувати його моніторинг, який ми розуміємо як систему регулярного збору інформації, об'єктивного її аналізу для прийняття відповідних рішень. Моніторинг формується як багаторівнева система діагностичних процедур, проведених з використанням кількісних методик, що максимально об'єктивно відслідковують якісні показники об'єкту моніторингу.

Отже, якщо об'єктом моніторингу є рівень професійної компетентності викладача ВНЗ I-II рівнів акредитації, то показниками, за якими здійснюється оцінювання, є компетенції викладача, що проявляються в його педагогічній діяльності. Враховуючи, що основною формою педагогічної діяльності викладача є проведення навчальних занять, пропонуємо моніторинг професійної компетентності викладача ВНЗ I-II р.а. здійснювати шляхом аналізу навчального заняття з точки зору оцінювання рівня компетенцій викладача.

Зміст професійної компетентності педагогічних працівників, як відзначають багато вчених, визначається їх кваліфікаційною характеристикою. Це повна нормативна модель педагогічної компетентності, що відображає науково обґрунтований комплекс їх професійних знань, умінь і навичок, який включає:

- забезпечення результативності і якості своєї роботи;
- гармонізацію науково-наочних і світоглядно-методологічних, дидактичних і психологічних знань;
- уміння організувати навчально-виховний процес як педагогічну взаємодію, направлену на розвиток особи учнів;
- готовність до творчого пошуку, саморозвитку, засвоєння і впровадження нових інформаційних технологій;

- високі моральні якості, фізичний і психологічний стани здоров'я, що дають можливість виконувати службові обов'язки.

Отже, модель професійної компетентності педагога, як стверджує В.А. Сластьонін, будується на основі єдності його теоретичної і практичної готовності до педагогічної діяльності. При цьому теоретична готовність педагога виявляється в узагальненому умінні педагогічно мислити і передбачає наявність аналітичних, прогностичних, проектних, рефлексивних умінь. Зміст практичної готовності вчителя складають організаторські і комунікативні уміння, уміння і навички педагогічної техніки і спілкування, вибору правильного стилю і тону у спілкуванні зі студентами та ін. [9].

Виходячи з досвіду роботи в коледжі, пропонуємо виділити такі види професійних компетентностей викладача ВНЗ I-II рівнів акредитації: **психолого-комунікативна, педагогічна (предметна, дидактична, методична), управлінська, проєктивна, рефлексивна.** Їх перелік можна розширити, проте доречно зупинитись на тих, які складають змістову основу професійної компетентності викладача ВНЗ I-II рівнів акредитації. Кожна з названих компетентностей включає певний комплекс знань, умінь і навичок викладача, які в інтегрованому вигляді проявляються через компетенції, що характеризують визначений перелік компетентностей. Розкриємо їх зміст.

Психолого-комунікативна компетентність викладача ВНЗ I,II рівнів акредитації включає здатність:

- стимулювати пізнавальні інтереси студентів на заняттях;
- здійснювати мотивацію кожного навчального заняття, тематичного блоку та дисципліни в цілому;
- формувати позитивне ставлення студентів до навчання взагалі та вивчення певної дисципліни зокрема;
- актуалізувати знання і життєвий досвід студентів;
- адекватно сприймати та розуміти студентів;

- виявляти здатність до емпатії;
- організовувати спілкування студентів;
- орієнтуватися у різних ситуаціях щодо спілкування;
- доброзичливо ставитись до студентів із врахуванням їх потреб;
- створювати позитивний психологічний клімат на занятті.

Педагогічна компетентність викладача ВНЗ I-II рівнів

акредитації:

Предметна компетентність викладача (визначається як теоретична і практична готовність до викладання дисципліни):

- працювати з різними джерелами інформації ;
- отримувати необхідну інформацію, аналізувати, синтезувати, узагальнювати та використовувати її для навчання;
- подавати навчальний матеріал у достатньому обсязі, науково обґрунтовано, послідовно і логічно.

Дидактична компетентність викладача :

- визначати цілі навчального заняття й всього курсу дисципліни;
- будувати навчальний процес жваво, емоційно, цікаво;
- відбирати зміст і відповідне обладнання для проведення навчального заняття;
- викладати навчальний матеріал доступно, чітко, виразно, переконливо;
- розробляти дидактичний матеріал для навчального заняття.

Методична компетентність викладача (виявляється у поінформованості з проблем інновацій в галузі освіти, використанні різноманітних освітніх технологій і засобів навчання, способах організації роботи студентів на занятті):

- визначати мету та завдання навчального заняття;
- використовувати схеми аналізу різних навчальних занять;

- правильно обирати прийоми, методи, обладнання для реалізації поставлених навчальних завдань;
- організовувати навчальний процес як педагогічну взаємодію;
- визначати провідні знання, уміння та навички, які необхідно сформувати у студентів під час навчального заняття;
- використовувати наочні засоби навчання;
- використовувати різноманітні сучасні методи і форми навчання.

Управлінська компетентність викладача (визначається як здатність планувати, організовувати й контролювати навчально-виховний процес та власну професійну діяльність для досягнення прогнозованого результату):

- конкретизувати цілі навчання з дисципліни і виховання;
- визначати способи поетапної реалізації цілей навчання і виховання;
- оцінювати рівень навчальних досягнень учнів з усіх видів діяльності;
- використовувати різні види і методи контролю;
- керувати фронтальною, груповою та індивідуальною роботою студентів на заняттях;
- організовувати самостійну роботу студентів;
- визначати педагогічні задачі відповідно до предмету.

Проективна компетентність викладача (полягає у здатності передбачати наслідки фахової та особистісної діяльності):

- передбачати результати навчально-виховного процесу;
- планувати результати, які необхідно досягти студентам після виконання завдань з певних видів діяльності;
- розробляти навчальні плани і програми з дисципліни ;
- розробляти плани заняття;
- проектувати зміст навчання з дисципліни ;

- проектувати навчальний процес;
- проектувати діяльність студентів на занятті;
- проектувати і прогнозувати власну педагогічну діяльність відповідно до предмету.

Рефлексивна компетентність викладача (полягає у здатності аналізувати результати своєї діяльності та спрямовувати свої зусилля на її перетворення, вдосконалення тощо):

- оцінювати результати навчально-виховної роботи;
- коригувати процес навчання за кінцевими результатами;
- аналізувати педагогічні ситуації;

Для здійснення моніторингу професійної компетентності викладача пропонуємо його модель (рис.1).

Критеріями оцінювання рівнів професійної компетентності викладача ВНЗ I-II рівнів акредитації є сформованість видів компетентностей (психолого-комунікативної, педагогічної, управлінської, проєктивної, рефлексивної), мотивація до самовдосконалення, результативність фахової діяльності.

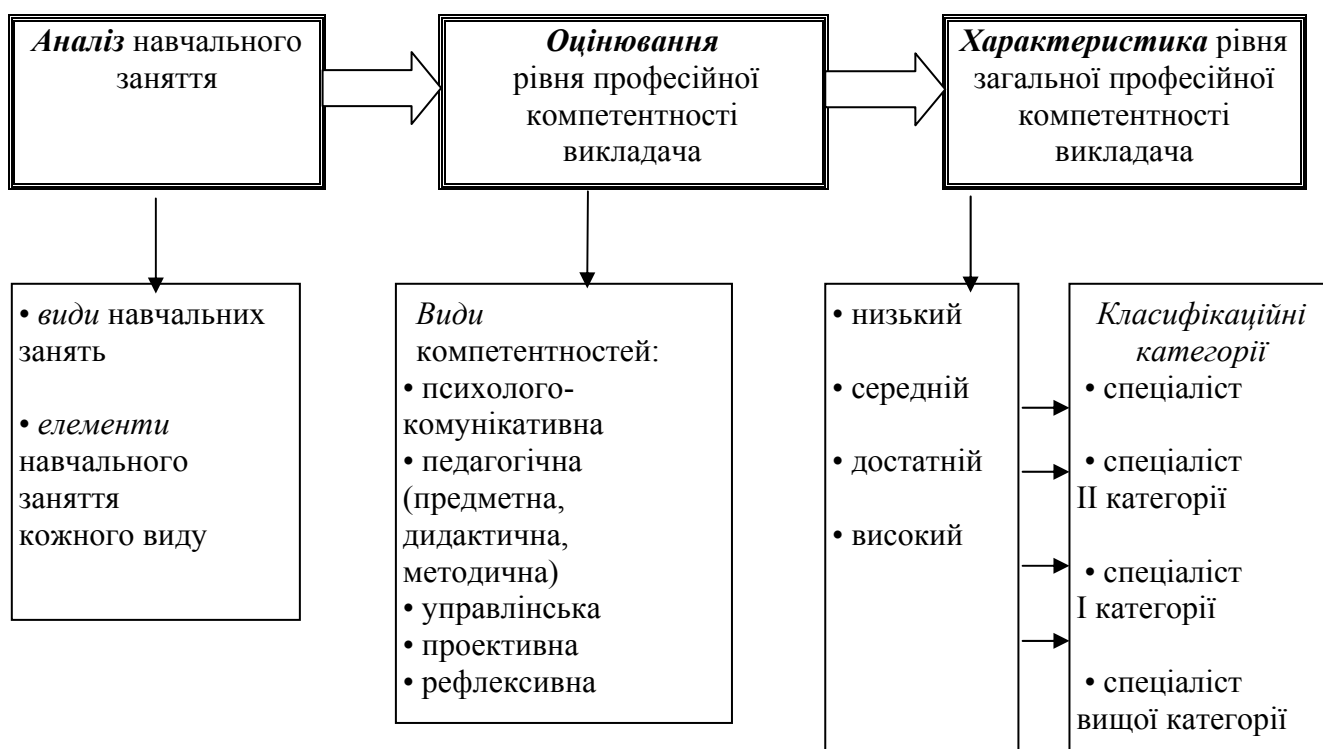

Рис.1. Модель моніторингу професійної компетентності викладача ВНЗ I-II рівнів акредитації

Згідно з критеріями визначено рівні професійної компетентності викладача ВНЗ I-II рівнів акредитації та їх характеристики (табл. 1).

Таблиця 1

**Характеристика рівнів професійної компетентності викладачів
ВНЗ I-II рівнів акредитації**

Рівні	<i>ХАРАКТЕРИСТИКА РІВНІВ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ВНЗ I-II РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ</i>
Низький	Педагогічна діяльність одноманітна, спостерігається низька сформованість видів компетентностей: одностороннє пояснення, не використовуються різні форми і методи навчання, учні пасивні під час навчального заняття. У педагогів низька мотивація до самовдосконалення, а відповідно і творчого зростання
Середній	Педагогічна діяльність спрямована на розвиток знань, комунікативних умінь та навичок студентів, переважають традиційні методи та прийоми навчально-пізнавальної діяльності на заняттях. Активізація та різноманітність методів і прийомів використовуються на навчальних заняттях, але без глибокого дидактичного обґрунтування та спеціального соціокультурного значення. Види компетентностей розвинуті, мотивація до самовдосконалення достатня.
Достатній	Педагог добре володіє сучасними формами і методами навчання, використовує як сучасні розроблені методики і рекомендації міжнародного рівня, так і власний досвід. Види компетентностей достатньо розвинені. Студенти виявляють інтерес до вивчення дисципліни. Спостерігається робота щодо самовдосконалення та творчого зростання педагога.

Високий	Викладач має досить добре розвинуті види компетентностей, досконало володіє формами та методами навчально-виховного процесу. Спостерігається високий рівень ініціативи та творчості: постійний пошук нових педагогічних засобів, збагачення навчальної діяльності активними методами, навчання відповідає мотивам, потребам та інтересам учнів, ведеться розвиток їх компетенцій. Висока мотивація викладача до самовдосконалення
----------------	---

Рівні професійної компетентності викладача ВНЗ I-II рівнів акредитації, які наведені в таблиці 1, співвідносяться з кваліфікаційними категоріями педагогічних працівників (згідно Типового положення про атестацію педагогічних працівників України):

<i>Рівень загальної професійної компетентності викладача ВНЗ I-II рівнів акредитації</i>	<i>Кваліфікаційна категорія</i>
низький	спеціаліст
середній	Спеціаліст другої категорії
достатній	спеціаліст першої категорії
високий	спеціаліст вищої категорії

Запропонована модель моніторингу професійної компетентності викладача ВНЗ I-II рівнів акредитації є, на нашу думку, базою для створення такого середовища, яке служило б засобом для розкриття і розвитку потенційних можливостей особистості викладача, розвитку його професійної компетентності, готовності до навчання протягом усієї педагогічної діяльності.

Література

1. Андрущенко В.П. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу // Вища освіта України. – 2004. – № 1. – С. 5-9.

2. Введенський В.Н. Моделювання професійної компетентності педагога // Педагогіка. - 2003.— № 10. - С. 51-55.
3. Заніна Л.В., Меньшикова Н.П. Основи педагогічної майстерності / Серія «Підручники, навчальні посібники». - Ростов-на-Дону.: Фенікс, 2003.- 288 с.
4. Зимняя И. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. Зимняя // Дайджест педагогічних ідей та технологій: Школа–парк. – 2003. – № 4. – С. 18–23.
6. Олійник В.В., Даниленко Л.І. Професійне зростання педагогічних працівників: організаційно - педагогічний аспект // Методист. - 2003. - № 3.- С. 2 -5.
7. Компетентність педагога як важлива умова його професійної діяльності : Методичний посібник / Н.Н. Мурована. — Севастополь : Рибзст, 2006. - 24 с.
8. Бібік Н.М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики. – К. : “К.І.С.”, 2004. – С. 47-52.
9. Слостенин В.А. Формирование личности учителя школы в процессе профессиональной подготовки / Под ред. В.А.Слостенина. – М. : Просвещение, 1976. – 160 с.
10. Радченко А.Є. Моніторинг професійної педагогічної компетентності вчителя // Управління школою. – 2005. - № 35-36.– С. 24-58.
11. Разина Н.А. Модель профессиональной компетентности учителя в соответствии со стандартами образования // Завуч. – 2001. - №4. – С. 113 – 136.
12. Селевко Г. Педагогические компетенции и компетентность // Сельская школа. – 2004. - № 3. - С. 29 – 32.